

Михајло Фејса
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за русинистику
mihajlo.fejsa@ff.uns.ac.rs

УДК 811.161.2'374
<https://doi.org/10.18485/slavistika.2023.27.1.8>
Прегледни рад
примљено 26.3.2023.
прихваћено за штампу 9.06.2023.

ТРИ НОВА КАПИТАЛНА ДЕЛА РУСИНСКЕ ЛЕКСИКОГРАФИЈЕ*

У првом делу рада аутор даје преглед лексикографског рада у русинској националној заједници у Војводини/Србији од почетка 1970-их до краја друге декаде 21. века. Капитална дела у том периоду су двојезични *Српско-русински речник* (*Српско-русински речник/Сербско-руски словник*; први том 1995, други том 1997) и *Русинско-српски речник* (*Руско-српски речник/Руско-сербски словник*, 2010) у издању тима Јулијана Рамача (главни и одговорни уредник Јулијан Рамач и уредници Михајло Фејса, Оксана Тимко-Ћитко и Хелена Међеши). Главни део рада посвећен је опису лексикографских достигнућа Катедре за русинистику у последње три године. Највећа достигнућа су следећа три речника: *Речник компјутерске терминологије* аутора Михајла Фејсе 2020. године, *Правопис русинског језика са правописним речником* аутора Михајла Фејсе и Хелене Међеши 2021. године и *Енглеско-русински речник* аутора Михајла Фејсе, Марине Шлемендер и Славице Человски 2022. године. Рецензенти ових дела, али и слависти из света, једногласни су у мишљењу да су ова дела изузетно значајна за русински језик, пре свега због његове стандардизације и ревитализације. Лексикографија војвођанских Русина свакако је стављена на највиши ниво међу русинским лексикографијама.

Кључне речи: русински језик, лексикографија, стандардизација, вишејезични речници, војвођански Русини.

In the first part of the paper the author presents the overview of the lexicographic work in the Ruthenian national community in Vojvodina/Serbia from the early 1970s till the late 2010s. The capital works in that period are the bilingual *Serbian-Ruthenian Dictionary* (*Српско-русински речник/Сербско-руски словник*; first volume in 1995, second volume in 1997) and *Ruthenian-Serbian Dictionary* (*Русинско-српски речник/Руско-сербски словник*, 2010) published by Julijan Ramač's team (editor-in-chief Julijan Ramač and editors: Mihajlo Fejsa, Oksana Timko-Đitko, Helena Međeši). The main part of the paper is dedicated to the description of the lexicographic achievements of the Department of Ruthenian Studies in the last three years. The greatest achievements are the following three dictionaries: *Dictionary of Computer Terminology* published by Mihajlo Fejsa in 2020, *Orthographic Manual of the Ruthenian Language* and *Orthographic Dictionary* published by Mihajlo Fejsa and Helena Međeši in 2021 and *English-Ruthenian Dictionary* published by Mihajlo Fejsa, Marina Šlemender and Slavica Čeljovski in 2022. The reviewers of these works, as well as the Slavists of the world, are unanimous

* Рад представља проширену верзију реферата са 61. скупа слависта одржаног на Филолошком факултету у Београду 12. и 13. јануара јануара 2023. године, а настао је као резултат пројеката *Језици и културе у времену и простору* (који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије) и *Истраживање и развој функционалних сфера русинског језика омогућен добијањем ISO кода rsk* (који финансира Покрајински секретаријат за високо образовање и научноистраживачку делатност).

in their opinion that these works are extremely important for the Ruthenian language, primarily for its standardization and revitalization. Vojvodina's Ruthenian lexicography has certainly been placed on the highest level among Ruthenian lexicographies.

Keywords: Ruthenian language, lexicography, standardization, multilingual dictionaries, Vojvodina's Ruthenians.

1. Почетак лексикографије војвођанских/бачко-сремских Русина

Први речник војвођанских/бачко-сремских Русина објавио је Микола М. Кочиш, седам деценија након објављивања прве књиге на русинском језику (о. др Хавријил Костељник, *Идилски венац Из мог села*, 1904) и пет деценија након објављивања прве граматике (о. др Хавријил Костељник, *Грамматика бачко-сремског говора*, 1923) (Костељник 1975). Реч је о термилошкој речнику под насловом *Приручни термилошки речник српскохрватско-русинско-украјински (Приручни термилошкијни словник сербскохрватско-руско-украјински)*, који је објављен 1972. године. У *Термилошкој речнику* је обухваћена најчешће коришћена и најпотребнија лексика савременог русинског језика (Кочиш 1972: 5). Основу речника чини лексичка материја добијена анализом недељних новина *Руске слово (Русинска реч)*, кварталног часописа *Шветлосц (Светлост)* и уџбеника за школе са русинским наставним језиком. У коначној обради у *Термилошки речник* су укључени и термини из науке, уметности и културе, а највише из области друштвено-политичког живота 1970-их година. За русински део речника, како сам аутор истиче, коришћена је ауторова лексичка картотека. Аутор је, иначе, био у потпуности свестан да његов првенац русинске лексикографије има недостатака и да „се може очекивати да ће већ у блиској будућности бити потребне корекције термина или њихових облика” (исто: 7). Највећа слабост речника није у томе што је ауторова картотека укључивала само око 14.000 „српскохрватских речи”, међу којима су и термини „дијалектичког и историјског материјализма”, као и „атеистички”, које је прегазило време, него што је за русински део речника „као лексичка и морфолошка норма” преузет велики број термина из украјинског језика (нпр. *обережно, пощада, примара, розвидник, шинјинка, оцинка, клоун*), које говорници русински нису прихватили (Фејса 2016б: 169). Тежећи „максималном приближавању дијалекатског књижевног језика украјинском књижевном језику” Микола М. Кочиш је занемарио, с једне стране, активирање творбених могућности русинског народног језика које је у русинској лексикографији активирао проф. др Јулијан Рамач (Рамач 2002: 572–577) и, с друге стране, моделерешења изворних русинских варијанти из Карпатског ареала, које је активирао проф. др Михајло Фејса (в. нпр. Фејса 2007, 2009, 2015б, 2016а; Фејса 2016б, 2017а).

Русински језик је своје место у словенској лингвистици заузео 1980-их година, захваљујући Александру Д. Дуличенку, коме је у *Уводу у словенску филологију* доделио посебно место (Дуличенко 1981: 132–134). Дуличенко је, иначе, кандидатску (докторску нехабилитациону) дисертацију одбра-

нио управо из русинског језика 1974. године. Наслов његове кандидатске дисертације гласи *Књижевни русински језик Југославије – фонетика и морфологија*. Интересовање Дуличенка се проширило и на друге мале словенске књижевне језике, које је назвао *микројезици*: кашупски у Пољској, градишћанско-хрватски у Аустрији, молиско-словенски у средњој Италији, резивијански у Италији код Удина, бугарски у Банату, љашки у Шлезији, чакавски, кајкавски, словеначки у Прекоmurју, лужичкосрпски, карпаторусински и др. (Рамач 2009: 5), па је 1981. године одбранио и хабилитациону докторску дисертацију *Словенски књижевни микројезици*.

Иако русински језик користи веома мала популација у Србији и Хрватској, он је према Дуличенку заступљен у свим издвојеним сферама функционисања (уметничка литература, администрација, наука, властите културне институције и организације, црква, позоришна друштва, радио, телевизија, топографски натписи и други натписи, лична преписка), што га чини најразвијенијим словенским острвским микројезиком (Дуличенко 2009: 38–39). О свакој од сфера живота у којима се примењује русински језик данас детаљно је писао аутор ових редака (Фејса 2022б: 86–94).

Случај русинског језика који је у службеној употреби скоро пет деценија, како у органима Аутономне покрајине Војводине, тако и на територији шест општина у којима Русини живе у значајном броју, у сваком погледу је пример за истицање пред многим развијеним европским друштвима и државама (Фејса 2010: 59).

2. Допринос Јулијана Рамача русинској лексикографији

Друштво за русински језик и књижевност, коме је Микола М. Кочиш био и први председник, покренуло је у другој половини 1970-их година активности широких размера на састављању прве и до данас једине свеобухватне картотеке на русинском језику. Када је 1981. године основана Катедра за русински језик и књижевност на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду, састављање прве картотеке на русинском језику је од Лингвистичке секције Друштва за русински језик и књижевност пренето на ту новоосновану, професионалну институцију.

Четрдесетак особа је било укључено у састављање прве картотеке русинског језика, десетак особа – у обрађивање картица Картотеке, а троје лингвиста – у финализацију рукописа *Српско-русинског речника (Сербско-руски словник)*. Значај реализације пројекта је још већи него што на први поглед изгледа ако се у виду има чињеница да војвођански Русини представљају једну од најмањих националних мањина у Србији и да русински језик, који је у то време постао један од пет званичних језика Аутономне покрајине Војводине, није имао никакву лексикографску литературу. Стручни саветник у раду на Картотеци и, уопште, на Пројекту био је један од најзначајнијих српских лексикографа, академик Митар Пешикан. Професори Катедре за русински језик, Јулијан Рамач, носилац Пројекта, и Михајло Фејса, у формирање Картотеке укључили су и студенте првих генерација Катедре за русински

језик и књижевност. Лексикографска истраживања представљала су приоритет приоритета па су остала језичка истраживања дословно занемарена. Први дипломски радови студената Катедре управо су из тог разлога за теме имали описе русинске одеће, куће, обичаја, хране, религије, пословица и др. На овај начин организована сарадња студената и професора Катедре за русински језик и књижевност донела је русинској националној заједници у Србији/Војводини до данас једини, обиман каталог лексема илустрованих бројним примерима из различитих сфера коришћења русинског језика.

Тим у саставу проф. др Јулијан Рамач, проф. др Фејса и мр Хелена Међеши завршио је рукопис *Српско-русинског речника* поводом обележавања 250-годишњице досељења Русина у Бачку. Први том *Српско-русинског речника* (од А до Њ) штампан је 1995. године (Рамач и др. 1995), а други (од О до Ш) – 1997. године (Рамач и др. 1997). Одмах након објављивања другог тома *Српско-русинског речника*, Одсек за русински језик и књижевност Филозофског факултета усмерио је своје активности на израду *Русинско-српског речника* (*Руско-сербски словник*), који је од самих почетака лексикографског рада био замишљен као друга фаза јединственог пројекта. Нове генерације студената Одсека су картице са русинским лексемама и примерима сложиле према азбучном реду, а тим аутора је постојећу картотеку допунио речима из дела познатих русинских писаца, која су у међувремену објављена. *Русинско-српски речник*, објављен 2010. године, у поређењу са претходним, двотомним *Српско-русинским речником* мањи је (Рамач и др. 2010). Преовладало је мишљење да је најважније укључити карактеристичне русинске речи и, у складу са тим мишљењем, стручни термини из разних области (технички, ботанички и др.), базирани на интернационализмима, нису укључени у рукопис. Посебна пажња је посвећена речима које се односе на живот Русина у прошлости и поред тога што се неке од њих полако заборављају, па чак и замењују семантички најближим позајмљеницама из српског језика. На пример: *бабрачка* (срп. *пинав посао*), *бајлаговац* (срп. *бактати се*), *висобачиц* (срп. *изгрдити, испсовати*), *кухтариц* (срп. *претурати, претраживати*), *опаскудзиц* (срп. *оскврнавити, покварити*), *стирмиц* (срп. *дреждати*), *чаварговац* (срп. *препродавати, шпекулисати*) (Хома-Цветкович 2010: 49). Захваљујући исцрпној картотеци, аутори су детектована значења код дотичних речи редовно илустровали са по неколико примера. Тако је нпр. именица *хиџа*, која у српском језику има еквиваленте *кућа* и *соба*, илустрована са дванаест примера (на пример: ~ до хладку, срп. *кућа у хладу; предња ~*, срп. *предња соба*). Именица *спреводзка* такође има два еквивалента у српском језику – *превара* и *лаж*.

Због бројних илустрација вишезначних речи *Русинско-српски речник* је погодан не само за компаративна и контрастивна лингвистичка истраживања, већ и за ширира, културолошка истраживања. Таква истраживања су могућа јер Русина има у Словачкој, Пољској, Украјини, Мађарској, Румунији, Хрватској и другим земљама. Податак да Русине у Закарпатској области Украјина не признаје уопште не значи да њихова варијанта русинског језика не заслужује пажњу истраживача. *Русинско-српски речник* има око 70.000 одредница (Fejsa 2011).

На основу формирање катотеке за двотомни *Српско-русински речник* и једнотомни *Русинско-српски речник*, као и на основу претходних лексикографских дела, међу којима се истичу *Русинска лексика* (1983) и *Фразеолошки речник: српскохрватско-русински* (1987), Јулијан Рамач је објавио и изузетно значајан *Речник народног русинског језика (Словник руског народног језика)* (Рамач 2017а, 2017б). Рамач је учествовао и у изради два веома значајна термилошка речника Друштва за русински језик, књижевност и културу – *Речника медицинске терминологије српско-латинско-русинског (Словник медицинске терминологије српско-латинско-руски)* групе аутора, који је објављен је 2006. године (Папуга и др. 2006) и *Речника заштите биља и животне средине српско-русинско-латинско-енглеског (Словник заштити рошљинох и животног стредку српско-руско-латинско-англијски)* ауторке Радмиле Шовљански, који је објављен 2010. године (Шовљански 2010).

3. Нова правописна литература русинског језика

Пут према новом правопису русинског језика је имао две фазе. Правописна делатност прве фазе почела је осавремењивањем Правописног речника *Правописа русинског језика* Миколе М. Кочиша (Кочиш 1971: 81–156) на тексту који је скенирао Мирослав Силађи, председник Месног одбора Матице русинске у Врбасу, и поставио на свој сајт www.rusnak.info 2009. године. Рукопис је осавремењиван у два наврата – у оквиру Летње школе русинског језика Културно-просветног друштва ДОК 2010. године и у оквиру Међународне научне конференције одржане на Андrevљу поводом 30-годишњице Катредре за русински језик и књижевност/Одсека за русинистику Филозофског факултета 2012. године. Правописна проблематика русинског језика је представљана на десетак међународних иностраних и домаћих научно-стручних скупова. Научни и стручни радови са тих скупова објављени су у неколико часописа и зборника на русинском (Фейса 2007, 2012, 2015б, 2016а), српском (Фејса 2016б, 2017а) и енглеском језику (Fejса 2013, 2017). Може се рећи да се прва фаза завршила објављивањем *Правописног речника русинског језика (Правописни словник руског језика; Фейса 2017б)* и *Правописа русинског језика (Правопис руског језика; Фейса 2019)* у Дигиталној библиотеци Филозофског факултета. Ове две нормативне публикације публиковане су само у електронској форми, с једне стране, за потребе акредитованог курса Правопис русинског језика на Одсеку за русинистику и, с друге стране, за потребе јавне дискусије, која је имала за циљ да се дође до обједињавајуће правописне публикације. У јавну расправу су се укључили многи културни чиниоци, а највећи допринос дала је Лингвистичка секција Друштва за русински језик, књижевност и културу, на челу са Блаженом Хома Цветковић, која је организовала у периоду од октобра 2020. године до маја 2021. године циклус округлих столова. На 5 округлих столова учествовали/учествовале су представници/представнице Одсека за русинистику, већине школа у којима се изучава русински језик, и свих редакција медија на русинском језику, а на два последња, и представници Парохије светих апостола Петра и Павла у Новом Саду (Медеш

2021). Циклус округлих столова одржан је под покровитељством Завода за културу војвођанских Русина, а директорка Анамарија Ранковић је, преко пријављивања на конкурс Града Новог Сада, обезбедила и неопходна средства за публикување *Правописа русинског језика са правописним речником* Михајла Фејсе и Хелене Међеши (Фејса 2021), па је ова нормативна публикација објављена и у папирној форми.

Одмах након објављивања *Правописног речника русинског језика* (Фејса 2017б) започет је рад на *Речнику компјутерске терминологије* (*Словник компјутерске терминологије*), који је Одсек за русинистику Филозофског факултета објавио после три године као резултат вишегодишњег пројекта *Језици и културе у времену и простору* суфинансираног од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Фејса 2020).

Потреба за израдом специјализованог речника компјутерске терминологије јавила се још у време деценијског рада на *Правописном речнику русинског језика* када се аутор суочио са великим бројем дублета па чак и триплета који потичу са енглеског говорног подручја. Пошто многи термини већини говорника русинског језика нису познати или нису сасвим јасног значења, аутор је тежио да корисницима *Речника компјутерске терминологије* пружи, с једне стране, преводне еквиваленте за термине из ове области, а, с друге стране, тумачења оних термина за које је сматрао да нису довољно разумљиви. Речник компјутерских термина је због тога приступачан не само особама које се професионално баве компјутерима и информационим технологијама, већ много ширем кругу корисника (студентима, ђацима, преводиоцима и др.).

Полазећи од становишта да савремени припадник русинске националне мањине мора да овлада, поред матерњег русинског и језика окружења српског, и енглеским језиком, првим језиком светске комуникације, аутор утврђује и основно правило за третирање позајмљеница: „ако постоје варијанте-реплике страних речи, а присутна је свест о оригиналу, норма реплике треба да се усмери према оригиналном облику” (Фејса 2021: 12).

Компјутерска терминологија, иако је већ била коришћена у русинском језику, није обрађивана у *Српско-русинском речнику* (Рамач и др. 1995, 1997) и *Русинско-српском речнику* (Рамач и др. 2010). Ниједна публикација на русинском језику која би укључивала компјутерску терминологије није објављена пре објављивања *Речника компјутерске терминологије* 2020. године. Речник ове врсте први је у русинској лексикографији и обухвата термине за функције тастера компјутера, компјутерску графику, интернет, електронску пошту, уређаје за снимање тона, комуникациони хардвер, мултимедије и др. (нпр. *веб-читач, визуализација, генероване адреси, даунлоуд, електронски претарговач, кертриџ, клавиш, клипборд вноер, компјутерске бависко, погон пантліки, тастер миша, фалииви код, уходни запис*).

4. Капитално дело енглеско-русинске контрастивистике

На потребу за обимним енглеско-русинским речником први аутор *Енглеско-русинског речника* (Фейса и др. 2022а), капиталног дела енглеско-русинске контрастивистике, скренуо је пажњу још 1990-их година када се активно залагао за увођење енглеског језика као првог страног језика у план и програм Основне школе Братство-јединство у Куцури и Гимназије Петро Кузмјак у Руском Крстуру, у школе са русинским наставним језиком. Као резултат тежњи за обезбеђивањем уџбеника и приручника који би материју енглеског језика приближили русинским ученицима, публикован је и први приручник за учење енглеског језика *Говоримо енглески и русински* Пола Роберта Магочија и Михајла Фејсе (Магочи 1998). Из истог разлога дата је и безрезервна подршка Јулијану Папу да објави књигу *Добро јутро! Учимо енглески* (Пап 2008), која је намењена онима који почињу да уче енглески језик. Оба приручника укључују мање речнике који су везани за текстове у приручницима. Објављен је и један електронски, двосмерни речник Славомира и Игора Олејара *Русинско-енглески речник/Енглеско-русински речник* (Олејар 2012). Речник Олејарових укључује око 40.000 речи, али основне еквиваленте само наводи и не обезбеђује детаљна тумачења у вези са семантиком (груписање основних значења, издвајање подзначења, информације о застарелим, демунутивним и аугментативним речима и др.) и граматиком (разликовање врста речи, разликовање модалитета категорија вида и прелазности и др.), а не укључује ни компјутерску, родну, еколошку и другу терминологију, која карактерише прве деценије 21. века, и није усаглашен са новом правописном литературом русинског језика.

Енглеско-русински речник Михајла Фејсе, Марине Шлемендер и Славице Чељовски полази од речи на енглеском језику и редовно обезбеђује преводне еквиваленте на русински језик. Аутори *Енглеско-русинског речника* су поред домаћих, русинских еквивалената обезбеђивали и фреквентне еквиваленте страног порекла, па се за енглеску реч понекад јављају и два или три еквивалента. Пошто се аутори нису опредељивали само за једну еквивалентску лексему, корисник има могућност избора и може евентуално да прошири свој вокабулар. Генерално гледано, аутори су тежили да за енглеске речи обезбеде еквиваленте савременог русинског језика, па архаизми и историзми нису нашли значајно место у *Енглеско-русинском речнику*.

У *Енглеско-русинском речнику* су редовно издвајана значења за именице, заменице, придеве, бројеве, прилоге, предлоге, везнике, речце и узвике. Код глагола је примењен сложенији поступак па су значења издвајана према модалитетима глаголских категорија вида (свршени и несвршени) и прелазности (прелазни и непрелазни). Уколико је језик дозвољавао, свршени и несвршени глаголи су навођени једни поред других, у видским паровима. Због својих специфичних карактеристика посебно су обележавани и модални глаголи, а облици тзв. неправилних глагола редовно су навођени иза основног облика дотичног глагола.

Аутори су посебну пажњу посветили енглеским изразима који су дати или у оквиру издвојеног значења, или на крају одреднице. Неопходна граматичка и друга допунска тумачења дају се углавном курзивом, суперскрип-тима и округлим заградама.

Изговор енглеских речи у *Енглеско-русинском речнику* је записан међународним фонетским алфабетом према *Оксфордском енглеском речнику*.

Енглеско-русински речник је у овом облику намењен широком кругу корисника – како онима који се баве преводашћом, тако и студентима и ученицима који су свесни да је енглески језик постао први језик светске комуникације, па га као таквог желе што боље савладати, не заборављајући при томе на потребу очувања матерњег, русинског језика.

Објављивањем овог речника задовољен је и други од три неопходна услова за остваривање машинског превођења на релацијама енглески–русински и русински–енглески. Михајло Фејса је пре осам година задовољио први услов када је објавио монографију у којој су поређене реченичне конструкције у русинском и енглеском језику (Фејса 2015а). Трећи услов је објављивање *Русинско-енглеског речника* на чему је аутор ових редака већ почео да ради. Од историјског је значења добијање ИСО кода за русински језик 20. фебруара 2022. године чиме је у суштини задовољен услов услова који омогућава да до компјутерског превођења у Гугловом преводиоцу може уопште и доћи. Остваривањем превођења на русински језик свега што се објави на енглеском језику било где на Земљиној кугли, и то за веома кратко време, биће створени услови за ревитализацију русинског језика, односно за унапређење употребе русинског језика у свим сферама функционисања русинског језика, које је својевремено издвојио Александар Д. Дуличенко – у уметничкој литератури, администрацији, науци, властитим културним институцијама и организацијама, цркви, позоришним друштвима, радију, телевизији, топографским и другим натписима и личној преписци (Дуличенко 2009: 38).

5. Закључне констатације

Одсек за русинистику Филозофског факултета је у последње три године успео да објави три капитална лексикографска дела: *Речник компјутерске терминологије* аутора Михајла Фејсе (2020), *Правопис русинског језика са правописним речником* аутора Михајла Фејсе и Хелене Међеши (2021) и *Енглеско-русински речник* аутора Михајла Фејсе, Марине Шлемендер и Славице Чељовски (2022а). Рецензенти ових дела, али и слависти света, једногласни су у мишљењу да су ова дела изузетно значајна за русински језик, односно за његову стандардизацију и ревитализацију.

Правописна решења из *Речника компјутерске терминологије* су инкорпорирана у *Правопис русинског језика са правописним речником*. Поред утврђивања компјутерске терминологије, аутори новог правописа русинског језика су, генерално гледајући, највећу пажњу посветили превазилажењу три групе проблема: 1. недоследног и неусаглашеног

одређивања фонолошке односно морфолошке границе; 2. дијалектизовања русинског језика праћеног туђим решењима; 3. неусаглашеног приступања адаптацији позајмљеница (Фејса 2016б: 168–170).

Што се ревитализације русинског језика тиче, она је у значајној мери остварена добијањем ИСО кода (rsk) почетком 2022. године. Отворени су нови хоризонти и нове могућности за развијање коришћења русинског језика у свим сферама функционисања – у уметничкој литератури, администрацији, науци, властитим културним институцијама и организацијама, цркви, позоришним друштвима, радију, телевизији, топографским и другим натписима и у личној преписци.

Стицање ИСО кода омогућава добијање огромног простора на интернету за нпр. Русинску Википедију, отворену енциклопедију на русинском језику, и задовољава први, незаобилазан услов за аутоматско превођење на релацијама српски–русински, русински–српски, енглески–русински, русински–енглески и другим. За прве две релације русинистичка лингвистика је, захваљујући Јулијану Рамачу, већ обезбедила неопходну литературу (*Српско-русински речник* 1995, 1997; *Русинско-српски речник* 2010; *Граматика русинског језика* 2002), а за друге две Михајло Фејса је контрастирао реченичне конструкције у енглеском и русинском (Фејса 2015а) и објавио *Енглеско-русински речник* (Фејса и др. 2022а). У плану је да следеће године буде објављен и *Русинско-енглески речник* на коме је већ почео да ради такође са Марином Шлемендер и Славицом Челојски.

Енглеско-русински речник представља први речник ове врсте и намењен је широком кругу корисника – како онима који се занимају преводилаштвом, тако и ученицима и студентима. Користиће га сви који су свесни да је енглески језик постао први језик светске комуникације и при томе воде рачуна о очувању русинског језика, који је стуб русинског националног идентитета. *Енглеско-русински речник* и, након њега, *Русинско-енглески речник*, биће доступни и на интернету – у Дигиталној библиотеци Филозофског факултета (<https://www.ff.uns.ac.rs/>), на сајту Завода за културу војвођанских Русина (<https://zavod.rs/>) и на сајту Матице русинске (<http://ruskamatka.net/>).

Цитирана литература

- Дуличенко, Александер Д. «Русинский язык». [В]: А. Е. Супрун, А. М. Калюта (ред.) Введение в славянскую филологию. Минск: Высшая школа, 1981, 132–134.
[Dulichenko, Aleksander D. «Rusinskiĭ ĭazyk». [V]: A. E. Suprun, A. M. Kaliuta (red.) Vvedenie v slavjanskuĭ filologiju. Minsk: Vysheishaia shkola, 1981, 132–134]
- Дуличенко, Александер Д. Jugoslavo Ruthenica II, Роботи з рускеј филологиї и историї. Нови Сад: Филозофски факултет, Руске слово, 2009.
[Dulichenko, Aleksander D. Jugoslavo Ruthenica II, Roboti z ruskeĭ filologii i istoriĭ. Novi Sad: Filozofski fakultet, Ruske slovo, 2009]
- Кочиш, Микола М. Правопис руского језика. Нови Сад: Покрајински завод за издаване учебних, 1971.
[Kochish, Mikola M. Pravopis ruskoho ĭazyka. Novi Sad: Pokrajinski zavod za vidavanje uchebnikoh, 1971]

- Кочиш, Микола М. Приручни терминологийни словник сербскогорватско-руско-українски. Нови Сад: Руске слово, 1972.
[Kochish, Mikola M. Priruchni terminologiĭni slovniĭk serbskohorvatsko-rusko-ukraĭĭnski. Novi Sad: Ruske slovo, 1972]
- Костельник, Гаврил. Проза. Нови Сад: Руске слово, 1975.
[Kostel'nik, Havriil. Proza. Novi Sad: Ruske slovo, 1975]
- Магочи, Пол Р., Михайло Фейса. Let's Speak English and Rusyn / Бешедујме по английски и по руски. Нови Сад: НВУ Руске слово, 1998.
[Magochi, Pol R., Mikhaĭlo Feĭsa. Let's Speak English and Rusyn / Besheduĭme po angliĭski i po ruski. Novi Sad: NVU Ruske slovo, 1998]
- Медеси, Гелена. «Правописна норма у сакралних и секуларних текстов». *Studia Ruthenica* 27, 2021: 94–107.
[Medjeshi, Helena (2021). «Pravopisna norma u sakralnih i sekularnih tekstokh». *Studia Ruthenica* 27, 2021: 94–107]
- Олеяр, Славомир, Игор Олеяр. Руско-англијски словник / Англијско-руски словник // *Ruthenian-English Dictionary / English-Ruthenian Dictionary*, 2012. <<http://www.autorotation.org/dictionary/>> 20.08.2019.
[Oleĭar, Slavomir, Igor Oleĭar. Rusko-angliĭski slovniĭk / Anrliĭsko-ruski slovniĭk // *Ruthenian-English Dictionary / English-Ruthenian Dictionary*. 2012. <<http://www.autorotation.org/dictionary/>> 20.08.2019]
- Пап, Јулијан. Good Morning! We Learn English / Добре рано! Учиме ше по английски. Нови Сад: Дружтво за руски јазик, литературу и културу, 2008.
[Pap, Iuliiān. Good Morning! We Learn English / Dobre rano! Uchime she po angliĭski. Novi Sad: Druzhtvo za ruski ĭazik, literaturu i kulturu, 2008]
- Папуга, Ирина, Јулијан Рамач, Гелена Медеси, Михайло Фейса и др. Словник медицинскеј терминологиј сербско-латинско-руски. Нови Сад: Дружтво за руски јазик, литературу и културу, 2006.
[Papuga, Irina, Iuliiān Ramach, Helena Medjeshi, Mikhaĭlo Feĭsa i dr. Slovniĭk meditsinskeĭ terminologiĭi serbsko-latinsko-ruski. Novi Sad: Druzhtvo za ruski ĭazik, literaturu i kulturu, 2006]
- Рамач, Јулијан. Руска лексика. Нови Сад: Универзитет у Новим Садзе, Филозофски факултет – Институт за педагогију – Катедра за руски јазик и литературу, 1983.
[Ramach, Iuliiān. Ruska leksika. Novi Sad: Univerzitet u Novim Sadze, Filozofski fakultet – Institut za pedagogiiū – Katedra za ruski ĭazik i literaturu, 1983]
- Рамач, Јулијан. Фразеолошки речник: српскохрватско-русински. Нови Сад: Филозофски факултет, Завод за издавање уџбеника, 1987.
[Ramach, Iuliiān. Frazeoloshki rechnik: srpskohrvatsko-rusinski. Novi Sad: Filozofski fakultet, Zavod za izdavanje udzbenika, 1987]
- Рамач, Јулијан, Михайло Фейса, Гелена Медеси. Српско-русински речник / Сербско-руски словник, I. Нови Сад: Универзитет у Новом Садзе – Филозофски факултет – Катедра за руски јазик и литературу, Дружтво за руски јазик и литературу, 1995.
[Ramach, Iuliiān, Mikhaĭlo Feĭsa, Helena Medjeshi. Srpsko-rusinski rechnik / Serbsko-ruski slovniĭk, I. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadze – Filozofski fakultet – Katedra za ruski ĭazik i literaturu, Druzhtvo za ruski ĭazik i literaturu, 1995]
- Рамач, Јулијан, Михайло Фейса, Гелена Медеси. Српско-русински речник / Сербско-руски словник, II. Београд, Нови Сад: Завод за учебници и наставни средства, Универзитет у Новом Садзе – Филозофски факултет – Катедра за руски јазик и литературу, Дружтво за руски јазик и литературу, 1997.
[Ramach, Iuliiān, Mikhaĭlo Feĭsa, Helena Medjeshi. Srpsko-rusinski rechnik / Serbsko-

- ruski slovník, II. Beograd, Novi Sad: Zavod za uchebniki i nastavni sredstva, Univerzitet u Novom Sadze – Filozofski fakultet – Katedra za ruski ĩazik i literaturu, Druzhtvo za ruski ĩazik i literaturu, 1997]
- Рамач, Юлиан. Граматика руского языка. Београд: Завод за удбенике и наставна средства, 2002.
- [Ramach, ĩuliiān. Gramatika ruskoho ĩazika. Beograd: Zavod za udzbenike i nastavna sredstva, 2002]
- Рамач, Юлиан. «Александр Д. Дуличенко». [У]: Ю. Рамач, А. Д. Дуличенко (ред.) Jugoslavo Ruthenica II, Roboti z ruskeĳ filologiji i istoriji. Нови Сад: Филозофски факултет, Руске слово, 2009: 5–6.
- [Ramach, ĩuliiān. «Aleksander D. Dulichenko». [U]: ĩu. Ramach, A. D. Dulichenko (red.) Jugoslavo Ruthenica II, Roboti z ruskeĳ filologiji i istoriji. Novi Sad: Filozofski fakultet, Ruske slovo, 2009: 5–6]
- Рамач, Юлиан, Оксана Тимко-Дїтко, Гелена Медеши, Михайло Фейса. Руско-сербски словник / Русинско-српски речник. Нови Сад: Универзитет у Новом Садзе – Филозофски факултет – Катедра за руски јазик и литературу, Завод за културу войводјанских Руснацох, 2010.
- [Ramach, ĩuliiān, Oksana Timko-Ditko, Helena Medjeshi, Mikhaĳlo Feĳsa. Rusko-serbski slovník / Rusinsko-srpski rechnik. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadze – Filozofski fakultet – Katedra za ruski ĩazik i literaturu, Zavod za kulturu voĳvodjānskikh Rusnatsokh, 2010]
- Рамач, Юлиан. Словник руского народногo јазика I, А–Н. Нови Сад: Филозофски факултет – Одделене за русинистику, Завод за културу войводјанских Руснацох, Дружтво за руски јазик, литературу и културу, 2017а.
- [Ramach, ĩuliiān. Slovník ruskoho narodnoho ĩazika I, A–N. Novi Sad: Filozofski fakultet – Oddzeljenje za rusinistiku, Zavod za kulturu voĳvodjānskikh Rusnatsokh, Druzhtvo za ruski ĩazik, literaturu i kulturu, 2017a]
- Рамач, Юлиан. Словник руского народногo јазика II, О–Я. Нови Сад: Филозофски факултет – Одделене за русинистику, Завод за културу войводјанских Руснацох, Дружтво за руски јазик, литературу и културу, 2017б.
- [Ramach, ĩuliiān. Slovník ruskoho narodnoho ĩazika II, O–ĳa. Novi Sad: Filozofski fakultet – Oddzeljenje za rusinistiku, Zavod za kulturu voĳvodjānskikh Rusnatsokh, Druzhtvo za ruski ĩazik, literaturu i kulturu, 2017b]
- Фейса, Михайло, Гелена Медеши. «Правописни проблеми руского јазика у Войводини». [В]: А. Pliškova (red.) Jazyková kultúra a jaziková norma v rusinskom jazyku. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove – Ústav regionālnih a národnostných štúdiĳ, 2007, 59–65.
- [Feĳsa, Mikhaĳlo, Helena Medjeshi. «Pravopisni problemi ruskoho ĩazika u Voĳvodini». [V]: A. Plishkova (red.) Jazyková kultúra a ĩaziková norma v rusinskom ĩazyku. Prešov: Preshovská univerzita v Preshove – Ústav regionālnih a národnostných štúdiĳ, 2007, 59–65]
- Фейса, Михайло. «Тенденциј розвоју нормованя руского јазика войводјанских Руснацох». [В]: Труды и материалы. Москва: Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова, 2009, 177.
- [Feĳsa, Mikhaĳlo. «Tendentĳii rozvoĳu normovaniā ruskoho ĩazika voĳvodjānskikh Rusnatsokh». [V]: Trudy i materialy. Moskva: Moskovskĳi gosudarstvennyĳ universitet imeni M. V. Lomonosova, 2009, 177]
- Фејса, Михајло. Нова Србија и њена русинска мањина / Нова Србија и њеј руска мањина / The New Serbia and Its Ruthenian Minority. Нови Сад: ИК Прометеј – КПД ДОК, 2010.

- [Fejša, Mikhaïlo. Nova Srbïia i niëna rusinska maniïna / Nova Srbïia i iëi ruska menshina / The New Serbia and Its Ruthenian Minority. Novi Sad: IK Prometeï – KPD DOK, 2010]
- Фейса, Михайло. «Стан и тенденциï унапредзованя норми руского языка». *Studia Slavica* XVI, 2012: 161–173.
- [Fejša, Mikhaïlo. «Stan i tendentsiïi unapredzovaniã normi ruskoho iãzika». *Studia Slavica* XVI, 2012: 161–173]
- Фейса, Михайло. Виреченьово конструкциï у руским и англійским языку / Sentence Constructions In Ruthenian And English / Реченичне конструкцие у русинском и енглеском. Нови Сад: ВХ Прометей, Филозофски факултет, КПД ДОК, 2015а.
- [Fejša, Mikhaïlo. Virechen'ovo konstruktšiiu ruskim i angliiskim iãziku / Sentence Constructions In Ruthenian And English / Rechenichne konstruktšiië u rusinskom i engleskom. Novi Sad: VKh Prometeï, Filozofski fakultet, KPD DOK, 2015a]
- Фейса, Михайло. «Лингвистични проблеми южнорусинскеï варианти русинского языка». [У:] А. Plišková (zost.) Русинський літературний язык на Словакиï 20 років кодификациï / Rusínsky spisovný jazyk na Slovensku 20. výročie kodifikácie / The Rusyn Literary Language In Slovakia 20th Anniversary of Its Codification: 4. Конгрес русинского языка. Пряшïв: Пряшïвска унïверзита в Пряшовï – Инштïтут русинського языка i культури, 2015б, 98–114.
- [Fejša, Mikhaïlo. «Lingvistichni problemi iũzhnorusinskeï variãnti rusinskoho iãzika». [U:] А. Plishková (zost.) Rusin'skyï literaturnyï iãzyk na Slovakiï 20 rokov kodifikãšii / Rusínsky spisovný jazyk na Slovensku 20. výročie kodifikácie / The Rusyn Literary Language In Slovakia 20th Anniversary of Its Codification: 4. Kongres rusinskoho iãzika. Priãshiv: Priãshivska univerzita v Priãshovi – Inshstitut rusin'skogo iãzyka i kultury, 2015b, 98–114]
- Фейса, Михайло. «Гу новому правопису руского языка войводинских Руснацох». [У:] К. Копорова (ред.) Динамичны процеси в сучаснïй славистикï. Пряшïв: Пряшïвска унïверзита в Пряшовï – Устав русинского языка а культуры, 2016а, 40–57.
- [Fejša, Mikhaïlo. «Gu novomu pravopisu ruskoho iãzika voïvodianskikh Rusnatšokh». [U:] К. Koporova (red.) Dinamichny protšesy v suchasniï slavistitiï. Priãshiv: Priãshivska univerzita v Priãshovi – Ustav rusinskeho iãzyka a kultury, 2016а, 40–57]
- Фейса, Михайло. «Основе новог правописа русинског језика војвођанских Русина». *Славистика* XX, 2016б: 167–172.
- [Fejša, Mikhaïlo. «Osnove novog pravopisa rusinskog iezika voïvod'anskikh Rusina». *Slavistika* XX, 2016б: 167–172]
- Фейса, Михайло. «Осавременяване русинског правописа». *Примењена лингвистика* 18, 2017а: 29–42.
- [Fejša, Mikhaïlo. «Osavremen'avan'e rusinskog pravopisa». *Primen'ena lingvistika* 18, 2017а: 29–42]
- Фейса, Михайло. *Правописни словник руского языка*. Нови Сад: Филозофски факултет – Одделене за русинистику, 2017б. <<http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2017/978-86-6065-419-1>> 02.02.2022.
- [Fejša, Mikhaïlo. *Pravopisni slovník ruskoho iãzika*. Novi Sad: Filozofski fakultet – Oddzeliënië za rusinistiku, 2017б. <<http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2017/978-86-6065-419-1>> 02.02.2022]
- Фейса, Михайло. *Правопис руского языка*. Нови Сад: Филозофски факултет – Одделене за русинистику, 2019. <<http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2019/978-86-6065-520-4>> 02.02.2022.
- [Fejša, Mikhaïlo. *Pravopis ruskoho iãzika*. Novi Sad: Filozofski fakultet – Oddzeliënië za rusinistiku, 2019. <<http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2019/978-86-6065-520-4>> 02.02.2022]

- Фейса, Михайло. Словник компютерскей терминологиї. Нови Сад: Филозофски факултет – Одзелене за русинистику, 2020.
[Feisa, Mikhaïlo Slovniĭk kompiŭterskeĭ terminologiiĭ. Novi Sad: Filozofski fakultet – Oddzeliĕniĕ za rusinistiku, 2020]
- Фейса, Михайло, Гелена Медеши. Правопис руского языка зоз правописним словником. Нови Сад: Завод за культуру войводянских Руснацох, Филозофски факултет – Одзелене за русинистику, Дружтво за руски язык, литературу и культуру, 2021.
[Feisa, Mikhaïlo, Helena Mediĕshi. Pravopis ruskoho iāzika zoz pravopisnim slovniĭkom. Novi Sad: Zavod za kulturu voĭvodĭānskikh Rusnatĕokh, Filozofski fakultet – Oddzeliĕniĕ za rusinistiku, Druzhtvo za ruski iāzik, literaturu i kulturu, 2021]
- Фейса, Михайло, Марина Шлемендер, Славица Чельовски. Английско-руски словник. Нови Сад: Завод за культуру войводянских Руснацох, Филозофски факултет – Одзелене за русинистику, Руска матка, 2022а.
[Feisa, Mikhaïlo, Marina Shlemender, Slavitsa Chel'ovski. Angliĭsko-ruski slovniĭk. Novi Sad: Zavod za kulturu voĭvodĭānskikh Rusnatĕokh, Filozofski fakultet – Oddzeliĕniĕ za rusinistiku, Ruska matka, 2022a]
- Фейса, Михайло. Сфере функционисања русинског језика. [U:] G. Nikolovski (red.) Slavistiĕna prepletanja 4: Maribor: Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, 2022б, 79–97.
[Feisa, Mihaïlo. Sfere funkcionisan`a rusinskog ĭezika. [U:] G. Nikolovski (red.) Slavistichna prepletan`a 4: Maribor: Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, 2022б, 79–97]
- Хома-Цветкович, Блажена. «Терашнім и будуцим генерацијом». [У:] Руски християнски календар. Нови Сад: Новинско-видавательна установа Руске слово, Християнски часопис Дзвони, 2010, 47–50.
[Khoma-Tsvetkovich, Blazhena. «Terashniĭm i budutsim generatsiĭom». [U:] Ruski khristiĭanski kalendar. Novi Sad: Novinsko-vidavatel'na ustanova Ruske slovo, Khristiĭanski chasopis Dzvoni, 2010, 47–50]
- Шовлянски, Радмила. Сербско-руско-латинско-англијски словник зашчѣти рошлїнох и животного штредку. Нови Сад: Дружтво за руски язык, литературу и культуру, 2010.
[Shovliānski, Radmila. Serbsko-rusko-latinsko-angliĭski slovniĭk zashchiti roshliĭnokh i zhivotnoho shtredku. Novi Sad: Druzhtvo za ruski iāzik, literaturu i kulturu, 2010]
- Фейса, Михайло. “Ruthenian-Serbian Dictionary”. [In:] G. Raĕa (ed.) Academic Days of Timisoara: Language Education Today. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2011, 611–621.
- Feisa, Michailo P. „Development of the Ruthenian Language and its Orthography Standards in Serbia“. American Journal of Linguistics 2 (1), 2013: 1–7.
- Фейса, Михайло. “The Improvement of the Orthographic Rules in the Bachka-Srem Rusin Language“. Русин [Rusin] 4 (50), 2017: 165–178.

Mihajlo Fejsa

THREE NEW CAPITAL WORKS OF RUTHENIAN LEXICOGRAPHY

Summary

The author provides an overview of the Ruthenian lexicographic activities from the first dictionary of the Ruthenian national minority in Serbia – *Handy Terminological Dictionary SerboCroatian-Ruthenian-Ukrainian* (Приручни терминологични словник сербскохрватско-руско-українски) by Mikola M. Kočiš, published in 1972, to three capital lexicographic works published by the Department of Ruthenian Studies – *Dictionary of Computer Terminology* (Словник компютерскеј терминологиї) by Mihajlo Fejsa in 2020, *Orthographic Manual of the Ruthenian Language with an Orthographic Dictionary* (Правопис руского языка зоз правописним словником) by Mihajlo Fejsa and Helena Međeši in 2021, and *English-Ruthenian Dictionary* (Английско-руски словник) by Mihajlo Fejsa, Marina Šlemender and Slavica Čeljovski in 2022. Dictionary of Computer Terminology (2020) starts from terms in the English language (dominant in this field), regularly provides equivalents in the Ruthenian language and, where the need is felt, interpretation of the terms. The author accepts Anglicisms as the basis of computer terminology, but in many cases suggests the use of translation variants. Although it is the first computer terminology dictionary in Ruthenian lexicography, it offers terms that are significant for contemporary trends and development of computer terminology. Its orthographic essence is incorporated in the second Ruthenian orthographic manual (*Orthographic Manual of the Ruthenian Language with an Orthographic Dictionary*, 2021). The authors felt that it was necessary to make corrections of many rules and thousands of word forms in Kočiš's manual. The authors of English-Ruthenian Dictionary, in addition to the native Ruthenian equivalents, frequently provided equivalents of foreign origin, so sometimes two or three equivalents appear for an English word. In general, the authors strove to provide equivalents of the modern Ruthenian language for English words, so archaisms and historicisms did not find a significant place in the English-Ruthenian dictionary. Since the Ruthenian language has acquired the ISO code (rsk), by publishing this dictionary the second of the three necessary conditions for the realization of machine translation on the relations English–Ruthenian and Ruthenian–English has been satisfied. Reviewers of these works, as well as world Slavists, are unanimous in their opinion that these lexicographic works are extremely important for the Ruthenian language, primarily for its standardization and revitalization. The lexicography of Vojvodina Ruthenians is certainly placed at the highest level among Ruthenian lexicographies.

Keywords: Ruthenian language, lexicography, standardization, multilingual dictionaries, Vojvodina Ruthenians.